

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу
Суханова Максима Олександровича
на тему: «Корпоративні права та обов'язки учасника
товариства з обмеженою відповідальністю»,
представлену на здобуття ступеня
доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Актуальність дисертаційної роботи.

Розвиток ринкових відносин є важливим в контексті євроінтеграційного курсу нашої держави та створення ефективних передумов для забезпечення гідного рівня життя громадян. Україна в умовах війни з російською федерацією потребує щоденної підтримки бізнесу. Формування стійкого та стабільного ведення підприємницької діяльності в Україні неможливе без належного правового регламентування відносин в сфері корпоративного права, і зокрема, щодо діяльності товариств з обмеженою відповідальністю, оскільки саме ця організаційно-правова форма юридичної особи є чи не найпоширенішою не тільки в Україні, а й у світі. Лише при належній регламентації та визначенні «правил гри» щодо тих чи інших корпоративних прав та обов'язків учасників товариства з обмеженою відповідальністю можна говорити про досягнення головної мети функціонування будь-якого товариства – отримання прибутку та інших соціальних ефектів. Національне законодавство у сфері реалізації корпоративних прав та обов'язків учасника товариства з обмеженою відповідальністю суттєво оновилося, тому ретельного наукового аналізу потребує його зміст та правозастосування. З огляду на наведене, тема наукового дослідження Максима Суханова, присвячена проблематиці правового регулювання корпоративних прав та обов'язків учасника товариства з обмеженою відповідальністю, має актуальне наукове та практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація написана на кафедрі інтелектуальної власності, інформаційного та корпоративного права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Предмет дослідження відповідає темам, над якими працює кафедра: «Новелізація законодавства України у сфері інтелектуальної власності та його гармонізація з правом Європейського Союзу» (2019 – 2021 рр.), «Національні та світові стандарти правової охорони інтелектуальних, інформаційних та корпоративних прав (2022 – 2024 рр.)».

Наукова новизна роботи.

Дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень, що стосуються корпоративних прав та обов'язків учасника товариства з обмеженою відповідальністю.

Дисертант висунув та обґрунтував низку наукових положень, що містять елементи новизни.

Щодо «вперше».

Дисертантом вдало сформульовано власне визначення корпоративних прав. Зокрема, запропоновано корпоративні права учасника ТОВ розглядати як сукупність самостійних суб'єктивних прав, що виникають з майнової та/або особистої участі в товаристві, види, зміст та особливості реалізації яких визначені законодавством, локальними актами товариства та корпоративними договорами у разі їх укладення учасником.

М.О. Суханов обґрунтував механізм повідомлення учасників ТОВ про намір продати свою частку (частину частки) третій особі. Пропонується, що учасник ТОВ, який бажає відчужити частку, подає письмове повідомлення товариству. А товариство, зі свого боку, зобов'язане скерувати копію повідомлення всім іншим учасникам ТОВ впродовж визначеного строку коштом того учасника ТОВ, який має намір відчужити частку. Дисертант пропонує процедурні моменти механізму повідомлення визначати локальними актами товариства.

У роботі наведено авторські аргументи доцільності заборони на законодавчому рівні уступки переважного права на придбання частки (частини частки) іншого учасника товариства, що продається третій особі.

Вдалою видається пропозиція щодо закріплення у Законі України «Про ТОВ» обов'язку учасників ТОВ викупити частку (її частину) у разі їхньої незгоди на відчуження частки (її частини) іншим учасником ТОВ на запропонованих ним умовах. Якщо ж учасник ТОВ не виконує зазначений обов'язок, він повинен отримати можливість відчужити частку (її частину) будь-якій особі на власний розсуд.

Слушною видається пропозиція щодо надання учаснику ТОВ, який частково вніс свій вклад у статутний капітал, права на отримання дивідендів пропорційно до внесеного вкладу. Оскільки норма частини 3 ст. 27 Закону України «Про ТОВ» забороняє виплату дивідендів такому учаснику ТОВ.

Проаналізувавши процедуру нарахування та виплати дивідендів учаснику ТОВ, здобувач обґрунтовує необхідність закріпити виконавчий напис нотаріуса на документах, за якими стягнення заборгованості здійснюється у безспірному порядку як правову підставу стягнення нарахованих, однак невикористаних дивідендів учаснику ТОВ. У дисертації обґрунтовано необхідні зміни до Закону України «Про ТОВ» та відповідних підзаконних нормативно-правових актів.

У роботі також удосконалено положення про:

- спосіб внесення вкладів до статутного капіталу ТОВ. Обґрунтовано доцільність закріплення у чинному законодавстві України можливості

внесення до статутного капіталу ТОВ не лише майнових вкладів, а й особистих.

- забезпечення виконання корпоративного договору. Встановлено, що найбільш ефективним способом забезпечення належного виконання обов'язків сторонами такого договору є неустойка, яка може носити винятково договірний характер;
- визнання нікчемним корпоративного договору. На законодавчому рівні встановлено заборону закріплювати у корпоративному договорі обов'язок учасників ТОВ забезпечити голосування згідно з вказівками органів управління товариства. У роботі аргументовано, що у разі, якщо таке положення закріплено у корпоративному договорі, визнавати нікчемним саме його, а не весь договір в цілому;
- застосування правових наслідків прострочення внесення вкладу учасником ТОВ, визначених у ст. 15 Закону України «Про ТОВ», до спадкоємця чи іншого правонаступника учасника ТОВ. Запропоновано закріпити на законодавчому рівні можливість застосування їх лише після подання такими особами заяви про вступ до ТОВ та проведення відповідної реєстраційної дії;
- звернення стягнення на частку учасника в статутному капіталі ТОВ. Запропоновано: 1) до переліку документів, на підставі яких державний реєстратор проводить реєстраційні дії у разі накладення арешту на частку в статутному капіталі, додати постанову про накладення арешту; 2) розширити перелік суб'єктів, які можуть звертатися з відповідними документами до державного реєстратора, додавши до нього приватного виконавця; 3) включити до переліку документів, які є підставою для внесення змін до відомостей про юридичну особу у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, акт виконавця про проведені електронні торги;
- представництво учасників ТОВ на загальних зборах. З метою уникнення конфлікту інтересів запропоновано встановити у Законі України «Про ТОВ» заборону представництва учасника ТОВ на загальних зборах посадовими особами такого товариства;
- інформацію з обмеженим доступом, що міститься в документах товариства, з якими бажає ознайомитися учасник ТОВ. З метою збереження конфіденційності такої інформації, встановлено за доцільне розробити внутрішні правила ТОВ щодо режиму користування та розкриття інформації з обмеженим доступом.

Також, у роботі дістали подальший розвиток ідеї та положення:

- щодо виокремлення етапів розвитку законодавчого регулювання корпоративних прав та обов'язків учасника ТОВ в сучасній Україні. Виділено такі етапи: 1) становлення корпоративного права в незалежній Україні (1991-

2004 рр.); 2) кодифікація корпоративного законодавства внаслідок прийняття ЦК та ГК України та гармонізація його з правом ЄС (2004-2017 рр.); 3) новелізація законодавства щодо ТОВ, що характеризується прийняттям спеціального Закону України «Про ТОВ» та подальшим вдосконаленням цього та інших актів щодо корпоративних прав та обов'язків учасників ТОВ (2018 р. – триває до сьогодні);

– щодо визначення локальних актів ТОВ як актів, що приймаються уповноваженими органами товариства або його засновниками/учасниками для досягнення визначеної мети діяльності та врегулювання відносин в товаристві із врахуванням інтересів учасників ТОВ та вимог законодавства;

– про те, що зловживання корпоративними правами учасниками ТОВ є різновидом зловживання суб'єктивним правом і може проявлятися не лише у активних діях, пов'язаних зі здійсненням такого права, але й у пасивній поведінці, тобто в утриманні від реалізації цього права. Одним із ефективних способів запобігання зловживання корпоративними правами учасниками ТОВ, а також захисту прав інших учасників чи самого товариства у таких випадках, може бути укладення корпоративного договору.

Практична значущість роботи.

Використання результатів дисертаційного дослідження є можливими у

- 1) науково-дослідній сфері для подальших наукових досліджень щодо корпоративних прав та обов'язків учасника ТОВ;
- 2) правотворчій діяльності – для підготовки законопроектів про внесення змін та доповнень до Закону України «Про ТОВ»;
- 3) правозастосовній сфері – при розробленні статуту ТОВ або корпоративного договору;
- 4) у навчальному процесі – при викладанні курсів «Корпоративне право», спеціальних курсів («Європейські моделі корпоративного управління», «Право товариств з обмеженою відповідальністю», «Припинення господарських товариств»), при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій з даних навчальних дисциплін.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Аналіз анотації й тексту дисертації, а також публікацій Максима Суханова дають підстави зробити висновок про наукову обґрунтованість і достовірність результатів, отриманих у ході дисертаційного дослідження. Історико-правовий метод було використано для визначення особливостей становлення та розвитку законодавчого регулювання корпоративних прав та обов'язків учасника товариства з обмеженою відповідальністю в Україні (підрозділ 1.1). Логічний метод став основним інструментом виявлення основних ознак локальних актів, корпоративного договору, а також при визначенні сутності окремих

корпоративних прав учасника (підрозділи 1.2, 1.3 та 3.1-3.5).

Порівняльно-правовий метод дозволив виявити відмінності правового регулювання корпоративних прав та обов'язків учасника товариства з обмеженою відповідальністю в зарубіжних країнах (підрозділ 1.3). Діалектичний метод використовувався під час аналізу сутності локальних актів ТОВ, їх різновидів та особливостей (підрозділ 1.2), а також при дослідженні змісту окремих корпоративних прав та обов'язків учасника товариства (підрозділи 3.1-3.6).

Формально-юридичний метод застосовувався для констатації та аналізу окремих законодавчих положень і норм (розділи 2 та 3).

Під час написання всіх розділів дисертаційної роботи використовувалися також різноманітні прийоми наукового пізнання, такі як: аналіз, індукція, дедукція, узагальнення тощо. Крім того, для розроблення висновків та пропозицій щодо внесення законодавчих змін до Закону України «Про ТОВ» були використані прийоми моделювання та прогнозування.

Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті й завданням роботи.

Характеристика основних положень роботи.

У трьох частинах дисертаційної роботи комплексно досліджено ключові теоретико-прикладні аспекти правового регулювання корпоративних прав та обов'язків учасника товариства з обмеженою відповідальністю на основі аналізу доктринальних напрацювань, відповідних положень національного законодавства й міжнародного досвіду та розроблено пропозиції щодо удосконалення правового регулювання (зокрема, і сфери локального регулювання) цих відносин.

Зокрема:

- у розділі першому проаналізовано ключові законодавчі й доктринальні положення, що стосуються правового регулювання корпоративних прав та обов'язків учасника товариства з обмеженою відповідальністю та виявлено найбільш актуальні напрямки наукового дослідження;
- у другому розділі розглянуто основні підстави набуття та припинення корпоративних прав та обов'язків учасника товариства з обмеженою відповідальністю;
- у розділі третьому розглянуто основні корпоративні права та обов'язки учасника ТОВ.

Анотація дисертації ідентична її основному змісту та адекватно відображає основні положення дослідження.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором.

Основні положення і висновки дисертації викладено у 15 наукових публікаціях, серед яких: 6 наукових статей у фахових виданнях України, 1 стаття в іноземному фаховому виданні та 8 тез доповідей на науково-практичних конференціях та науковому семінарі.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності.

При детальному розгляді дисертаційної роботи Максима Суханова порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації) не виявлено.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації.

Позитивно оцінюючи здобутки дисертанта, вважаю за необхідне звернути увагу на окремі дискусійні положення роботи:

А. У запропонованій новизні та безпосередньо у тексті роботи Суханов М.О. пропонує передбачити механізм повідомлення учасників ТОВ про намір продати свою частку (частину частки) третій особі через товариство. Учасник ТОВ, що бажає відчужити частку, подає письмове повідомлення товариству. Товариство зобов'язане направити копію повідомлення всім іншим учасникам ТОВ впродовж визначеного строку за рахунок того учасника ТОВ, який має намір відчужити частку. Відтак, дисертант пропонує процедурні моменти механізму повідомлення визначати локальними актами товариства. Цей момент видається доволі дискусійним, оскільки, як показує практика господарської діяльності товариств з обмеженою відповідальністю, зазвичай такі товариства є доволі «закритими» структурами та кількість учасників такого товариства зазвичай є не більшою 2-6 учасників. Видається, що такий механізм повідомлення є нераціональним як і з позиції часових рамок, так і з позиції економічної доцільності, оскільки учасники товариства знайомі між собою і можуть вирішити питання реалізації переважного права та повідомлення про продаж без залучення товариства.

Б. У роботі наскрізно згадується про зміни до Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», які наберуть чинності з 01 січня 2023 року. Однією із таких новел є часткова зміна правової природи корпоративного природу, оскільки корпоративний договір з 2023 року може бути оплатним. У роботі також зазначено про новий інститут обліку часток товариства з обмеженою відповідальністю, проте власна оцінка щодо таких нововведень відсутня.

Загалом, висловлені зауваження не ставлять під сумнів отримані наукові результати та можуть бути виправлені у подальших наукових дослідженнях дисертанта.

Загальний висновок.

Представлена дисертаційна робота є актуальною та завершеною. Сформульовані у ній положення, результати та висновки становлять наукову й практичну цінність.

Наукове дослідження Суханова Максима Олександровича на тему: «Корпоративні права та обов'язки учасника товариства з обмеженою відповідальністю» за актуальністю, змістом, повнотою викладу її результатів у публікаціях здобувача, обсягом і якістю оформлення відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а його автор, Суханов Максим Олександрович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри соціального права
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Світлана СИНЧУК